

[hriyar, slam nqilab v Qafqaz" kitabina otri baxi"](#)

Szsz, milli air Mhmmd Hseyn hriyar rann v ranla ortaq din, mdniyyt v tarix malik olan Qafqaz, Orta Asiya v bir sra qonu lkrinin mdniyyt v dbiyyat tarixind iz qoyan v unudulmayan airIrdndir

rqin emsi v Gnin oca

Rsul Zahidi

AranNews- hriyar haqqnda indiy kimi randa v xaricd, o cmlndn Tacikistan, Azrbaycan, Trkiy v fqanstanda bir ox kitablarda yazlmdr. Bu yazlan kitablarda bard onu demk olar ki, onlarn oxunda yazlar v ya mdniyyt qurumlar Ustad hriyarn xsyyt v tfkkrn zlrinin mdni v siyasi meyillrin uyun olaraq iqlandrlmaa chd edir. Qeyd ediln mvzu bir qdr tbbi gnr. Amma unutmaq olmaz ki, milli bir xsyyti xsusi sliq v meyl uyun tantmaq onun milli hr .xsiyytinin thrifin yol aa bilr. Bu da ran bbiyyat v mdniyyti n ox ziyandir

Grndy kimi Tacikistan v fqanstanda airin n ox gnclik alarnda yazd sevgi qzllrin diqqt yetirilib. Yaxud Azrbaycan Respublikas v Trkiyd yazlm kitablarda oxunda ran milli airini bir millt hsr etmi v milliyti air kimi tantmaa chd etmilr. Hamsndan pisi is budur ki, Bakda ap edilmi kitablarda Ustad hriyarn erlrinin bzisi thrif edilmi v onun bzi szlri kitab nr ednlrin siyasi v mdni sliqsin uyun olaraq dyidirilmidir. Buna nmun olaraq "Shndiyy" erind mhur olan misra: "Mn li oluyam, azadlrin mrdi murad", Bakda ap olunmu kitablarda "Mn elin oluyam" kimi verilmidir! Aydnrd ki, thrifilr zahird kiik saxtakalqla zn "linin () olu" kimi !tandan airi "elin, tayfann olu" kimi qlm vermy alrlar

Bu qsa giril bir nmli mvzuya tkid edirik v o da budur ki, rann milli airinin xsyytini v tfkkrn dzgn tantman istr randa olsun, istrs d digr lkrd byk hmiyyti vardr. Bu mqsd uyun olaraq nqr arpan, planl v tsirli i grlms, Qafqazda, Trkiyd, Tacikistanda v s. lkrd tannan hriyar, z hqiqi xsyytindn v hmvtnlilrinin tand hriyardan frqli tandlacaq. Planl v tsirli szlrinin vurulanmas ona grdir ki, rann milli airinin adna ox mhtm konfranslar tkil edilir, amma Ustad hriyar olduu kimi tantmaq vzin xrda v konfransn tbslrinin siyasi zvqn uyun msllr n kilir. Yaxud digr lkrd hriyarn er v xsyytini thrif etmkd li olan xslri qonaq kimi konfransa .dvt edirlr v onlar da randa z thriflrini mqal v x rivsind yayrlar

hriyar, slam nqilab v Qafqaz" kitabnda mllif Ustad hriyar olduu kimi tantmaa almdr. Ona" .gr d bu kitab hriyarnaslq sahsinin ox dyrli kitablardan saylr

Kitabn digr stnly Ustad hriyarn Qafqaz mvzusunda xsyyti, eri v hyatndan shbt alr v kitabn .bir fsli Ustadn qafqazl airrlr mktublamasnn aradrlmasna hsr edilir

hriyar, slam nqilab v Qafqaz" kitabnn mllifi ustad Calal Mhmmd tanm masir air v" yazlardandr. O, Ustad hriyarn hyatda olduu zamanlarda airI mnasibti olmu v daim laq saxlamdr. Digr trfdn d Qafqaz mvzusunda geni mdni aradmalar olmur v bu sahd oxlu .mqallr yazmdr. Baqa szl, bu kitab yazmaa layiqli xsyytlrdndir

Mllifin digr trfdn d Ustad hriyarn z, erlri, xsyyti v tfkkr il drindn tanl, hm d uzun illr Qafqaz regionunda, sasn d Qafqazn mslmanlar yaayan blgrind mdni faliiytlrl mul olmas, o mntqin air v yazlar, mdni v siyasi mhiti, dbiyyat v mtbuat ilri il tan olmas, ona bu dyrli

.kitab hriyarnaslqla maraqlananlara v dbiyyat camisin tqdim etmy imkan vermidir stlik, mllif 80-c illrd Azrbaycan v Cnubi Qafqaz airIri, yazlar, jurnalistlri arasnda mdni krp yaratmaa geni chd gstrmidir. Azrbaycann air v yaz heytlrinin Bak, Naxvan, Tiflis, Gnc v s. hrlrin sfrini d bu proqramlarn rivsind grmk olar. Bu faliiytlr srasnda kitab nri, Cnubi Qafqazla mnasibtlrin genilmisi n mtbuat xbrlri, iranllar, sasn d mtbuat mkdalar Qafqazn .mdni v siyasi durumu bard daha artq bilgilndirmk d nmli yer tutur

hriyar, slam nqilab v Qafqaz" kitab 7 fsild, 302 shifd toplanmdr. Birinci fsil "hriyarn," hyatna, er v tfkkrn bax" adlanr. Bu fsild "hriyar v hli-beyt ()", "ran v hriyar", "hriyarn nsri" v .s. kimi mvzular mllif trfindn oxuculara tqdim olunur

hriyar v slam nqilab" kitabn digr bir fslidir. Bu fsild Ustad hriyarn fars v azric erlrin, oxlu" qaynaqlara, Ustad Mehrdad Usta, Aytullah Mlkuti kimi byk xsiyytlrin klamlarna, mxtlif kitablara, htta Tahiri Xosrovahi kimi gnc tdqiqatlarn iq z grmmi kitablarna istinad edilrk, airin slam nqilabna bax, onun inqilab v mqdds mdafi erinin iklmsi v genilmsind .vzedilmz rolu aradrlm v izah olunmudur

Kitabn fsillrindn biri d "Ustad hriyarn dini v inqilabi erlrindn semlr" hsr edilmidir. "Salam ey cngcuyani dilavr, Nhgani be xak-o-xun enavr", beyti il balayan er kimi mharib dvrnd xalq .arasnda dillr zbrin evrilm, dflrl mtbuat v dsrlk kitabnda yerldirilmi erlr bu fsild verilmidir

Ustad hriyarn inqilab v vtnprvrlik ruhunda syldiyi erlr diqqt etdikd onun drin siyasi gr olmas aydn olur. Msln "rki Tbriz" msnvisind Ustad hriyarn bir ne msly dzgn v dqiq baxn baa dmk olar. Birincisi, rk binasn mscid adlandrr v bunun yannda slamn hrbi qalas v postu da var. air irin v gzl byan il sngr v minbrin bir-birinin yannda olmasndan sz ar. Sonra air ah smayl Sfvinin Peymbr (s) nslindn v seyid olmasn vurulayr, sfvilri nbvvt rann nurlar kimi tandr. airin bu tkidi o vaxt mna tapr ki, biz ran, Qafqaz v Trkiyd bzi tarixi v thqiqatlarn z sliq v siyasi mqsdrlin xatir Sfvi slalsinin Rsuli-krm () nisbtini danmaa .almasn v Sfvilr dvrnd rann i v dini hkumtin milliyti donu geindirmy chd etmlrini bilk

Ustad "rk" msnvisinin digr beytlrind Byk ran blmsin ingilis, rus v osmanl trklrinin rolunu xatrladr v Azrbaycana "Azrbadqan" deyir. erin davamnda Mrut inqilabn Rzaxann zlmndn xm fitn v aft adlandrr. Halbuki, bzi siyastilr d mdniyyt adamlar qrbynml v saray tarixilirin tabe olaraq, Mrutni byk nailiyyt kimi tantmaa alrlar. Hl d ona konfranslar tkil edirlr. Amma sz ustad hriyar z siyasi bax il Mrutni aciz v xstlnmi tz glin bnzdir. Bunun da mnas odur ki, onun vvli yax idi, sonu si msibt oldu. Baqa szl, z yolundan sapnm bir inqilab oldu v (rit .qanunlarna saslanmal olan) Mrut, seklar, qrbynml, monarxiya v diktatoru oldu

Heydr babaya salam v Qafqaz airlrinin Ustad hriyarla mktublamas" kitabn sas" fsillrindndir. Bu fsild kommunist hakimiyyti dairsind yaayan Qafqaz airlrinin Ustad hriyara mracitlri, mktublarn mzmunu v mqsd, hriyarn bu siyasi-dbi hrkt cavab, Bakda hriyarn .erlrinin thrif olunmas mslsi aradrlmdr v kitabn n oxumal fsli hesab olunur

Qafqaz; Rus-ran mhariblri v airin bax" fslind bzi airlrin, o cmlnd Mirza bulqasim Frahani," Molla Mehrli Xoyi, bdrhman Gnceyi v Ustad hriyarn Qafqaz randan ayran Glstan v Trkmnay rsvay mqavillri, rana qar mhariblr, Qafqazn randan ayrllmas mvzularna .baxlarndan sz alr

Kitabn son fsli olan "ran v Qafqaz airlrinin hmfikirliyi" hisssi Ustad hriyarn Qafqaz yaltlrinin rann dmlri il mhariblri bardki erlri il balayr. Kitabn 130 shifsini zn hsr edn bu fsild ran v Qafqazn masir airlrinin Qafqazn randan ayrllmas mvzusunda qlm ald erlr .toplanmdr

Mstqil kitab kimi nr olmaa qabliyyti olan son fsil rann masir dbiyyatnda, xsusil d .Azrbaycann masir er v dbiyyatnda byk hmiyyt ksb edir

rann er v dbiyyat tarixind ran v Qafqazn masir airlrinin Qafqaz bard yazd erlri mhz burada toplandndan kitabn, xsusn d onun bu fslinin hmiyyti daha da aydnlar. Ona gr d mid edirik .ki, ustad Mhmmdi kitabn bu fslini ayrca nr edckdir

Sz gedn fslin digr zliyi odur ki, burada toplanm erlr fars v azri dillrinddir v onlarn oxu ran azrbaycanllarn erlidir. Bu, hl d rann azrbaycanl airlrinin Qafqazn randan ayrllmasna er .yazmalar v ayrly yarasnn saalmamas demkdir

Kitabn ran dbiyyatnda yeni, nmli mvzulu, zngin mzmunlu olmasna baxmayaraq, mqddim v mndricat yoxdur, bzn imla shvlri d gz dyir. Bu msl kitabn dyr v hmiyytini azaltmasa da mid edirik ki, nvbti aplarda qeyd ediln mslr dzli edilck v kitabn cildinin dizayn nairin .diqqtind olacaq

hriyar, slam nqilab v Qafqaz" kitab "Hadi" nriyyat trfindn 2000 tirajla apdan xmdr v kitab"
.sat qiymti 9500 tmndir
Kitab, rann milli airi Ustad hriyarn mxtilif sahlrd tfkkrnn, er v xsiyytinin tannmas, rann,
xsusil d Azrbaycann masir erind Qafqazn ayrmmasna mnasibti bilmk n ox dyrli addm
saylr. stlik, Qafqaz mvzusu il Ustad hriyarla bal ap ediln ilk kitabdr. bhsiz, kitaba bel bir
nmli mvzuda son kitab demk da olmaz. mud edirik ki, bundan sonra da tdqiqatlarn
.diqqtind olacaqdr